

Tuwaŋuä ämaqä hŋqu Hipru iquaunqä äqäkqe Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqänjä iquvi

Tuwaŋuä tqeŋi, tqe äqäkqätiyä? Ne maŋŋqe. Näŋŋqä-tänjä iqua kŋuä huitaŋä-huitaŋä indqänätqänä. Tuwaŋuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupŋqä itqätanquwä iquau, yätamäkqä vätŋqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiŋuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mäŋdi äkittqiyäpu, haŋä-iqä äwimiŋuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäŋqä heqäpŋqä iwimäkätŋqe, tuwaŋuä äqäkqä iqu wäunüä naqänäŋi, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuinqä ne ämänätquetŋqe, ii Kraisi Iqunänjqä.

Tuwaŋuä tä, kŋuä indqänqä naqänäŋi, hŋquaqui-hŋque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänŋaŋi, Iqu haŋä-iqetä, tänjä-huŋqetä, kuapänä äyä ämamiŋqeqä. Goti Iqu iwimäkqanŋi, Jisasi Iqu haŋä-iqä iinjä ämeqetanji, ämaŋeu yätamäkqä vqä kiŋganänjä-qu ekqe (2:10). I etanŋqetanji, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä hiŋuiqänä äpmamiŋuwä iquautä, enätqä iquautä, itanŋa

Mosisi ique-pqe, ämâwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iquenï, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätñqä atäunüä ikqe. I etanğqetani, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämâwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğpqa iunï, anğumä itumenä. Ga suqä Goti Ique haqeqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäunüä naqänäni Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanüä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iinqe, Israitqä hiñuiqändqä iquautanä kuapänäni, quuvqä yänänäqñqä eqäminuwinqä änatänä (11:1-40). Inï hanä-iqe äkitanä-äki nemenqutiyä-qe qäyä etanği, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunquanğanqä a yänänäqñqä kiqätatunqueqä. Ne hiñui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknänï Iquenyqänä itanä, hanä-iqetä, täñä-hunqetä, nemeqanğutqe, qanyä mequanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Ainğani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä hui-hui hiñuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpnqe, hänaqä huita-huita ätqua äpminqe.

² Mä hea yäpakä ne äpmenquä täunï, Iqu neñi, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iquenï, nätmatqä eeqänä Iqueqä meninqe, Goti Iqu atäunüä ätekqe. Ga nätmatqä eeqänä äwäkawänqä-pqe, Ymeqä Iquesanä

imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänjä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänjä meqanji i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutänji hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kuknuä aanjä yänänäqñqä dutani, nätmatqä eeqänänjä yqänä wäkawätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quvqä du huätä ämamäutä, jänänänjä inemäqkä wäunui qäpu imäkäqetani, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmeñqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ⁴ Iinjä äpmetä, enätqä eeqäpnänjä iquau ämawqätäutä e äpmakqe. Asä iinj, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämawqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enätqä iquau ämawqätäuñqenqä

⁵ Hinuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queñi, “*Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi täñganji Tqä Tniqunä eqänä*”* ätukqe. Ga Iqu anjumä, “*Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä*”† ätkqe. Mä enätqä iquaunqe, Iqu kuknuä iinj, äknğa ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe. ⁶ Itanğa anjumñi, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueñi, qua täunqä dawatäninqänğanqe, “*Goti Iqueqä enätqä eeqänänjä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänqä*”‡ ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enätqä iquaunqä kukñui, tii ätkqe. “*Iqu Iqueqä enätqä iquau yunüä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä iquaunji, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.*”§

---

* **1:5** Apqä Bukä 2:7 † **1:5** 2 Samueli 7:14 ‡ **1:6** Kuknuä-suqä 32:43 § **1:7** Apqä Bukä 104:4

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettji. Ämaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänänitä mitqätangnä hiñuä äkqänäpiyitanji, Tqä yoqä naqenqä näqñqä mapnä. ⁹ Si suqä jänänäninqä küñä äkinyätä, quvqenqä makinqä yasämä itñqä iqukiyqä. Inñä etangqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänñä hisñqä atäunñuä ekikqe. Qu ämaqä hñqueqä nyuänñiu, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänñä hetñqä imäkätqäñuwä-pa, Tqä yeeqä iinñqe, huizi iquauqä dunji ämäwqätäuä aanñä naqänänñä hetñqä ikimäkkqe.”*

¹⁰ Ga tiññä-pqe inä ätukqe. “Naqä Iquki, nätmätqä eeqänä änyä etangani, Si qua tqütä, qäukuitäñi, Tqä hipaitä imäkekñi. ¹¹ Ä nätmätqä iññä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkñgqä-pa, näwinyä aanqä heqanñisi, mä Si yqänä pmettji. ¹² Si iquaquini, ämuasmänqä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä ätäquvepu, änyä-hänñä imäkñguwä-pa ii iwimäktñqe. Inñäqe Si huitanänänñä mikutänqä itnä, ga Tqä hänñä-pmeqe, qäpuñi maeqä yäniqe.”†

¹³ Itanña hiñuiqänänñi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queñi, “Nyi Tqä mäkä-huñqä iquauñi, Tqä yukä yäpä iqi imäkäqumuatemqänñanqä, Si quamänñä di, Nyaqä hipa ämuangisa pmayä”‡ ätukqe. Mä enjätqä iquauñqe, Iqu kukñuä iinñi, äkñga ätkqäwä? Näwi aanñä aanñqe.

* **1:9** Apqä Bukä 45:6-7 † **1:12** Apqä Bukä 102:25-27 ‡ **1:13** Apqä Bukä 110:1

14 Enätqä iqua squäquayi? Qu dnä-qua epu, Goti Ique wäunüä-wiyqä-quayi. Iqu qunji, ämaqä qui mimäkñqä, häñä-pmeqä änyä-häñä Iquesa mapnuwänqä iquau, yätamakqä wipñqä ändowatätqäuä.

2

Kukñuä Goti Iqu anji inetmeniqa iinqe, mäwquatämäuqänqe

¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanqenqä, ne kukñuä naqä-qakuänänä qätä ae äwiyätunqwe, neqä knuä indqänqä imñi, yänänäqñqä witanquti iunä qänaknä iquatunquänänji. Mä ne kukñuinqä miqä itanä iutanji, hämänä vquatämäuqänqä. ² Kukñuä hiñuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkaunji, enätqä iquauqä mañita ätuminqä ii, yänänäqñqä witanqi, ämaqä kukñuä iunji ämäwqätäupu hñgisanä imiñuwä iqua, hañä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämamiñuwi. ³ Inji kukñuä naqänänä tännga ämetunqwe, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäkñqä yatunquä anqumä inetmetñqä iu tuwä äwimitatqwe, ga neqä quvqenqä hañä-iqä kima meqä iunji, zä äwätanä, iuta mämwqätäuqä yanique. Goti Iqu iinä inetmeniñqenqä kukñui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanqi, ga ämaqä Iqu ii tqanqi äwikuwä iqua, “Kukñuä iinji naqä-qakuiqä” änatäpu, neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkwi. ⁴ Ga Goti Iqu-pqe, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di huitañä-huitañä kuapänänji, ämaqe u yäunüä wimäkätä,

yänänäqñqä imäkätä, ga Dñä Änguä Ique, Iqueqä äwiñqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu angu inätmetñqä wäunuä imäkkqenqä

⁵ Ne qua änyä-häñi, Goti Iqu imäkkqanñi timäutñqenqä ätätqäñu. Iqu qua iu mip-nuwänqe, enätqä iquau mäqumuateqä ikqe. ⁶ Goti Iqueqä bukiunñi, ämaqä hñqu kukñuä tii ätkqä äqänä.

“Si nenyqä kñuä indqänätqänä diñqe, ne ämaqä-quneri, squä-qune etanñikä? Ne nätmatqä hiññiqä qäyä etanñquä-qe, Si neñä di äñguänanñi, sunqä mäneyätqäninyä? ⁷ Si ne inemäkätñanña, enätqä iquauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñi. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätñä, yoqä naqä äyä änätapñi. ⁸ Itanña ne iu miqatunquä diñqe, Si nätmatqä eeqänänñi, neyaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñi.”*

Kukñuä, nätmatqä eeqänänñä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqe, ii Goti Iqu huiunñi ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiqñqä matqä iqi, oee. Inäqe täñganñi, nätmatqä eeqänänñi, ämaqeucqä yäpä iqi witanñqe, ne hiñuä mäqunquä yqänä iqa äpätkäñu. ⁹ Inäqe ne täñganñi, tii äqunäñu. Jisasi Iqu, enätqä iquauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetanñi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, ne eeqänänñä iquneqä anñi ämetä, yätamäkkqä neyätñqe, tmi-tmiqä-tqä naqänänñä ämetä,

* **2:8** Apqä Bukä 8:4-6

äpäkongqe. Iutani, Goti Iqu Iqueni, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqe. Ga ne tänğanji, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetangi äyä äqunänu.

¹⁰ Goti Iqu nätmätqä eeqänänjä iuqä Quatä-qu eä, eeqänänjä imäkkqe. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänänjä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, änguänänjä imäkäqumuatetnqä äwiñgqe. Qu qui mimäkñqä ipñqä angu itmetnqä wäunui, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñgqe. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyu iwimäkätñqe, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metnqä hiñuinä äqunqqe. Goti Iqu suqä iinji, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqe. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepnqä iwimäqä Jisasi Iqutä, itanga qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepnqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyi. Iutani, Jisasi Iqu qunqä womba miqä, ‘Nqä nyämaqäuä’ ätuätqäuä. ¹² Iqu tii ätkqe.

“Nyi Saqä Yoqe, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquväñqetani, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiinjä-pqe inä ätkqe.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämännga pmetmqänänjqä.”‡

Itanga anğumñi, *“Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapqä tätä sä pmenänä”§* ätkqe.

¹⁴ Ymeqä iinjä iqua, ämaqä huiwitä, häneqetä asänänjä änyqä iquayi. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dnä quvqä äpäkonqeuñqä yänänqñqä

† 2:12 Apqä Bukä 22:22   ‡ 2:13 Asayä 8:17   § 2:13 Asayä 8:18

ämenqä iqueni, qui imäkätñqä diñqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, hñneqetä asänänjä Inqä-qu ekqe. ¹⁵ Iqu iinjä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqe, ii ämaqä quwqä äpäkonqänqanqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmenjuwä iu-pqä huätä iqutäumakqä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iinjä ikqe, ii Iqu yätamäkkqe, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähämä iquesanjä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyuwä. ¹⁷ Iutanji, Iqu nätmätqä eeqänänjä iunji, yänämänä maeqä, iquatä asänänjä ekqe. Iinjä eäqetani, Iqu quwqä hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunui qäyu imäkquätñqänänji. Wäunua iinji, Iqu qokä-apäkä duñqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kukñuä iunji qänaknä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetani, Goti Iqu, ämaqeuqä suqä quvqenqä äwqä tnänjä äwiñqe, huätä eeqäpnä mamäuquätñqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuänji suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkpñqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauñi, Iqu yätamäkkqä vänä.

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämawqätäuqenqä

¹ Nqä nyämaqäua, Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenqä kñuä änguänä meqanqpu. Jisasi Iqueni, Goti Iqu kukñuä awä tätñqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne

Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquvi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeugä awä iqi äpme, wäunuanqä enyqä miqä, kuknuä iunji qäyu imäkminqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunuä imäkätñqä atäunquä ätetä, kuknuä ätukqä dunji, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi. ³ Ne näqñqä äyä enu. Anä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyä etanqqä-qe, ämaqä anä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänä eä, anä iqueqe, ämäwqätäunä. Asä ii enqä-panji, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämäwqätäutätñqä, naqänänä äwikqe. ⁴ Anä ämätñgäwänqä iquau mätqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmätqä eeqänänä Imäkqä Iquvi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanä wäunuä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeuni, wäunui enyqä miqä itä, nätmätqä Goti Iqu qänaknda täniqä diñqä ätuminqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anä ämätnänquä dunji, Iqu enyqä miqä, Ämiqñqä Naqä-qu eä. Itanğa ne pemänä itanä, Naqä Iqu äñguä inemäkätñqä diñqä neqä knui yänänäqñqä ävanä, hinuä äqunanä äpmeunqe, ne Goti Iqueqä anä äyä ämätnänqu.

Goti Iqueqä ämaqe, hapä pmepnuwänqenqä

⁷ Iinjä dutani, Dñä Äñguä Iqu tiinjä ätqä-panjiyi.
“Tänğanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipñqenqä änyinji. ⁸ Heqä taqä-tawäkiqua anä avqñqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyänğa, qu Nyi hñgisana indquepu, quwqä äwqe ppinjä inğuwä-panji,

he-pqe iinjä minqä pambiyä. ⁹ *Iqinj qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iunji, Nyi wäunjuä yänänäqñqä imäkqanqä di hinjuä äñqänminjuwi.* ¹⁰ *Iwä qu äwqä tnänjä nyimäkqanqä, Nyi tii ätkqe. 'Qu hea ique-iqueñi, Nyinqä miqä ipu, huänqä qunqä imäueqä iunji mäwqä itqänjä.'* ¹¹ *Iinj iutani Nyi Nqä äwqä tnänitani, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqe. 'Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä.'"*^{*}

¹² *Nqä nyämaqäüä, hesanjä hñqu iqueqä äwqä iunda kñuä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetani, Goti Hänjä-pmeqä-tänjä Ique ävquatämäuqänqe, yasämä mimbu.*

¹³ *Mä hesanjä hñqu, suqä quvqeuta kñuä änguä mämeqä itä, äwqä-ppinjqä inqänqe, Goti Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu yqänä äwätänqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäqñqä tqäpnqä kukñuä änguinä tmbiyä.* ¹⁴ *Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hinjuiqä yänänäqñqä eqäkquä-pa, neqä äpäkonqä dunqä yqänä eqiyqa äwätunqä, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi.* ¹⁵ *Goti Iqueä kukñuiunji tii äyä ätnä.*

"Tänğanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji. Qu Nyi hñgisa indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inguwä-pari, he-pqe iinjä minqä pambiyä."[†]

¹⁶ *Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hñgisa itquaminjuwi, tqukuayiy? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänänjiyi.* ¹⁷ *Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnänji,*

^{*} **3:11** Apqä Bukä 95:7-11   [†] **3:15** Apqä Bukä 95:7-8

quvåukuä 40 iunji, tqukuaunqä imäkminqe? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkåpu, anä avqñqä iu äpäkonquwä iquayi. ¹⁸ Itanqa Goti Iqu, "Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimåuqä ipnuwiqä" ätätä kukñuä yänänäqñqe, tqukuaunqä ätkqe? Iqu kukñuä iinji, ämaqä huii-huiunqä matqä, Iqueä kukñui qänaknä miqä, hñgisa iqä iunqä äyå ätkqe. ¹⁹ Inji ne hinuä tiinjå äyå äqunånju. Qu anä hapä pmeqä iunji mäpaquvqe, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anä hapä pmeqä iu timåupnuwånqä kukñuä-guä ämäsåuekqe, yqänå äütånå. Injå enqä-qae, hesanjå hñqu inñgisa mäpaquvqä iqånqe, neqä-neuä zå imäkñätånå, yasämä minquatuñqe. ² Atqä-awåka, Goti Iqueqä yätamäkqenqä kukñuä åñgui qätå äwikuwå-pa, ne-pqe kukñuä åñgui qätå inå äwikque. Ga qu quuvqä qåyunå maeqiyqä ipu, qåtenå äwiminuwå iuta, yätamäkqä mäwqä ikqä eå. ³ Må ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquå iqune, Iqueqä anä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanquwå iquauñqe, Goti Iqu tii ätkqe.

"Iinjå iutanji, Nyi äwqä tnåñi nyinñangñi, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqe. 'Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji, matimåuqä ipnuwiqä.'"*

---

* **4:3** Apqä Bukä 95:11

Iqu qua imäkätäqänğanı, wäunui qäpunä äyä imäkmäuqe, hapä pmeqenqä kuknui inğa ätkqe. ⁴ Goti Iqueqä bukä iunı, hiunji 7 iquenyqe, *“Goti Iqu Iqueqä wäunüä eeqänäni qäpu imäkäqetani, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”*† ätnä. ⁵ Ga kuknuä tqueni, haqä yätqäni tii tqanğı äyä äqunänü. *“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunı, matimäuqä ipnuwiqä.”*‡

⁶ Iwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui anä injunı äpaqupnqä yqänä äütänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä ängui, hinuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hngisanä ikuwä iutani, anä hapä pmeqä iunı, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ Iinjä dutani, quväukuä hatnä ae äpäwqanğa, Goti Iqu, Dewiti iquesa anğı tii ätkqe.

“Tänğanı he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipnqenqä änyinğı. Hiqä äwqe, ppinjä minqä pambiyä.”§

Goti Iqu, ‘tänğanjqä’ ätkqe, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanğı iinjä ätkqe.

⁸ Hinuiqänäni Josuwa iqu, ämaqe hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakni hiunji hapä pmeqä hñquenqä, matqä iquänänji. ⁹ Inı Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapnqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-paniyi. ¹⁰ Ne näqnqe, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä Goti Iqueä anä hapä pmeqä

---

† 4:4 Ipäqäkkä 2:2 ‡ 4:5 Apqä Bukä 95:11 § 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

yängisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetäniqe.

¹¹ Nesañä hñqu ämaqä hiñuiqänä hñgisanä ikuwä-pa itä, aña inñiñi mäpaquvqä iqäñqe, ne aña hapä pmeqä yäpä yängisa peyaninñquä wäunui, yänänäqñqä yatunñque. ¹² Goti Iqueqä kukñui häñä eä, wäunuä yänänäqñqä imäkänä. Iqu näpñqä-hionaqä inñi-inñisa yanäqñquä enqä-pañä itä, ämaquä qeqä-quuvqä hiqñqä duñqätä, yänñu ämisätäumämä yänä-gawä duñqätä huänä. Iinñä enqä-qae, iqu ämaquä kñuä indqänqetä, äwinqetä näqñqä eä, iwäsäuänä. ¹³ Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänñä ii, Iqueä hiñuä iqinñi zä mäwiqä a ätäñgäwäqänñga, ätnänñäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatqenñqä kukñui, Iqueqä hiñuä iqi taniqe.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkqä Naqä-queqä

¹⁴ Nenyänñqe, hiqäva-imäkqä iquau Miqä Hñqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, “Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunñnä” ätätanä awä ätätunñquä iunñi, a yänänäqñqä qätätatunñque. ¹⁵ Suqä quvqeuñqä yamwiqä änemetñqä eeqänänñä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutanñi, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuänñi yänñä maqñqä iqanñqenñqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. ¹⁶ Iqu iinñä pmetanñqetänñi, ne zä miqä, Goti hiññi nätapqä Iqu-tänñä qäqiqinyqä pemä itanä, uwquatunñquänänñi. Inñi ne hanñä-iqä

ämetanä, yätamäqä meqä diñqä äwa etanqu
 änaqänänqce, Iqu Iqueqä qeqä-imänqetani,
 yätamäqä neyanä.

5

¹ Hiqäva-imäkqä naqä ique-iqueni, Goti Iqu
 ämaqeuqä awä iqisanji atäunüä itä, iquau
 yätamäqä vqänqä pmuatequänä. Ga nätmatqä
 qu Goti Hanjuwä Ique 'änqaiqä' ätuäpu
 hiñgi vqetä, itanqa quwqä suqä quvqä huätä
 motnämäuqänqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä
 vqä iquvi. ² Iqu, iqueqä-kiuäñi, nätmatqä
 imäkqänqce, yänjä-maqnqä-qu eäqä-qae, iqu,
 ämaqä änyä maqnqä epu, Goti Hanjuwä Ique
 ävämetqänjuwä iquañi, tnänjä miwitqueqä,
 qeiqinyä itquequänä. ³ Ga iqu yänjä-maqnqä-qu
 eäqetani, suqä quvqä huätä mamäuqänqä
 hiqäva-qäyqce, qokä-apäkiunqätä, iqueqä-
 kiuänqätä qäsä qäyquänä. ⁴ Inji ämaqä hiqäva-
 imäkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänqce.
 Iqu wäunuitä, yoqä naqetäñi, iqueqä äwinqä iuta
 mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä
 tääqä tuätumeqanquti, iqu inqanä menä. Ii Goti
 Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panji.

⁵ Ga Kraisi Iqu-pqe inänji. Iqu, Iqueqä
 yoqce haqeu ämaenätä, hiqäva-imäkqä naqä
 pmetnqce, Iqueqä-kiuä imäkngqä maetqce.
 Aanqce. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunüä
 ii imäkqänqä ätekqce. Iqu Ique ätetä, tii ätukqce.
 "Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tänqani, Tqä
 Tniqunä eqänä."* ⁶ Ga hnqäqinji, Goti Iqu, "Si

* 5:5 Apqä Bukä 2:7

hiqäva-imäkkä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmettniqä”‡ ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqänqani, Iqu Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ätätä, yatnqä äwikqe. Goti Iqu yänänäqñqä-tänä itangqenqä, näqñqä eä etanqi, Iqu mäpäkonqä hänä pmetäniqä diñqe, Goti Iquenyqä yäaqä tnänä ätätä, knuä kuapänä äqäkqe. Iqu mändi äkittqänätä, Goti Iqueä äwiñqä iunä ikqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä äwikqe. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqänqe, näqñqä ämakqe. ⁹⁻¹⁰ Iinä ikqetani, Iqueqä wäunui qäyunä imäkätñqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique atäunüä itä, “Si hiqäva-imäkkä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeñqä-panä hisñqinyä” ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kukñuä duñi qänaki iqä iquauñi, quwqä suqä quvqeuta anqumä itmetä, hänä hea ique-ique iqumuateqänqä ekqe.

Ymeqä dänä mimänqä, naqä heqenqä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panänqä kukñui, awä kuapänä hetatquä etangqä-qe, heqä knuä indqänqe, ätnänäqi maeqä etangqä iutani, kukñuä iqueqä quati metquetunqenqe, ämävqänqu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänqanä ämakuwä-qe, ämaqä huizi duñi, iinqä näqñqä äväpu, ämotqueqä qäyä etanqi, aanqä äyuwä. Ii

† 5:6 Ipäqäkqä 14:18-24; Hipru 7:1-28   ‡ 5:6 Apqä Bukä 110:4

tiinji. Goti Iqueqä kukñuä he änyänänga ämakuwä dunji, ämaqä huizi, qu heñi anğumä näqñqä etapqa uwqäpnä. He ymisañä woyqä di mapñqe, änä maeqä ipu, anñi yqänä änätqäñuwä ii, enqä-pañuenji. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänjä enqä-pa, anñuä yqänä änätqäñuwä iqua, suqä anğua jänänäñinqä änyä maqñqä enä. ¹⁴ Mä ymisañä woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iinjä iqua, qu suqä anğuinçätä, quvqençätä iwäsäuwa äupiyitani, näqñqä qäyu ae ämakuwä iquayi.

6

Kukñuä anñuä enqä-pañä iunqä

¹ Iinjä dutani, Kraisi Iquenqä kukñui, he anñuä enqä-pa änyänänga ämakuwä dunqänä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. Ne kukñuä qätä ae äwikquenqänä ätqa uwqe, ii ne anñä siyaundqä anği-anği äqutätanä, anñi maqä mimäkqä iququä enqä-pañiyi. Kukñuä anñuä enqä-pa he änyänänga ämakuwi, tiyi. Suqä äpäkonqä iunqä änätma wqeñi, ävquatämäupu, Goti Iquenqä quuvqä heqiyqänqä, kukñuiyi. ² Ga huizi, suqä asñä-qñqä huitañä-huitañä iquaunqätä, ämaqeu hipa haqeqi wiyqä iunqätä, ämaqä pizqe, qua buta anği vauqenqätä, ä neqä suqä anğuinçätä, quvqençätä kimani, näweqä meqänqätä kukñuiyi. Iinjä iquaunqä kukñui, yqänä ätqa mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä kukñuä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunque.

³ Goti Iqu ne iinji, imäkatunquä wiŋganjutqe, ne imäkanä.

Tuwä mäwqä, yänänäŋqä tqäuqenqä

⁴⁻⁶ Ämaqä hŋqua, quwqä kŋui Goti Iqueqä we-huŋqeu ätimäupu, qäukuä yätutanä hŋgi vqä di ae yamwiqä ipu, Dŋä Äŋguä Ique ae ämepu, Goti Iqueqä kukŋuä äŋguänäŋä etanqenqätä, Goti Iqueqä yänänäŋqä qänaknda ätnänäqi äti timäutŋqä iinqätä, näŋqä ae eätqänuwä iquayi. Ämaqä iquautanä hŋqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eänqe, kŋuä anqumä kunmäkmbŋqe, huänqe miŋqä da eä. Suqä iinjä iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iqueni, anqumä zä-huätati äuepu, ämaqeudä hiŋuä iqi womba metŋqä imasequwä-pani. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, qua quvqä enqä-panä iquayi. Qua äŋguä etanqi, ämaqä iu itqätanqawä iquau yätamäqä vqänqe, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisänä äŋguä etŋqä imäkätŋqä iqueni, Goti Iqu äŋguänäŋä imäkäniqe. ⁸ Mä quae quvqä etanqi, guä yänä-tänitä, qätaqä quvqetanä äukatŋqe, Goti Iqu 'qui imäknänä' tqanquti, tä näniqe.

⁹ Neqä neyämaqä kiinjä änenyätŋqäuä, hanä-iqä iinjä etquque, he memeqä, Goti Iqu yätamäqä eyätä, anqumä etmeniqenqä kŋuä yänänäŋqä ämenju. ¹⁰ Goti Iqu Iwäsäudä Jänänäŋä-qu eä, hiqä wäunjuä äŋguä imäkätqänuwä iunqätä, hiqä Iquenyqä enyätŋqenqätäni, hui mimäudä Iquvi. He Iquenyqä henganqetani, qokä-apäkä Iqueqä duni, yätamäqä ävqa äpätqänuwi. ¹¹ Ne he

hŋqunä-hŋqunäŋi, suqä iini yänjä äqänäpu imäkätqänuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqä di, a yänänäqŋqä äqätpu, he Goti Iqu äŋguänä emäkäniŋqä kŋuä yänänäqŋqä indqambu, hiunji Iqu äteqäqä iquenqä, hiŋuä äqumbu pmetpŋqenqä änenŋi. ¹² Inji, he yänjä äqänäpiyä iutaŋi, enyqä miqä iqäpŋqe. Ga suqe, ämaqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmätqä äŋguä, Goti Iqu iquau väniŋqä kukŋuä guä ämäsäuekqä iuŋi, ämapŋqä imäkätqänuwä-pa, iinjä imäkqäpŋqe.

Goti Iqueqä kukŋuä guä ämäsäuekqe, a yänänäqŋqä kiqätqenqä

¹³ Hiŋuiqänäŋi Goti Iqu Aprähamä iquenŋi, kukŋuä hŋqu ätuätä, guä ämäsäuekqe. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäuä äpmenqe, hŋqu maeqä etaŋgi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukŋuä tii ätätmä eqänä”^{*} ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁴ “Nyi si äŋguä ikimäkätmä, saqä taqä-tawäka, aañä kuapänä eqiyämambnuwänqä, ikimäkmqänä”[†] ätukqe. ¹⁵ Inŋata-tiŋi, Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinä ätukqenqä, enyqä miqä itä hiŋuä äqänä äpmamiŋqetaŋi, nätmätqä eeqänäŋi qäyunänä qe ämakqe.

¹⁶ Suqä kukŋuä naqä-qakuä imäkqe, tiyi. Ämaqä, iqueqä kukŋui, ii naqä-qakuänänjä etaŋgi, ämotquetŋqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäunqä hŋqueqä yoqe ätätä, “Nyi kukŋui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä

^{*} **6:13** Ipäqäkqä 22:16 † **6:14** Ipäqäkqä 22:17

ätqänä” tänä. Huiziqua, iinjä ätätñqä iqueqä kukñui, makittqiyeqä ipu, kukñuä hui matqä ipnä. ¹⁷ Goti Iqu Iqueqä kukñuä guä ämäsäutä enqä dunqe, Iqueqä kñuä indqänqä imñi makunmäkñqä danä yänä. Inji, ämaqä Iqu guä ämäsäutä enqä di mapnuwänqä iqua, suqä iinjä iquenqä näqñqä ängüänä mapñqenqä wiñgangi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä”[‡] ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukñuä Quanqä Änä Matqä-qu etangi, täñgani Iqueqä kukñuä hñquaqu makunmäkñqä inyiyänqä äwi. Tiinjä, kukñuä guä ämäsäuekqä iqtä, kukñuä “Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iqtä, iquaquvi. Iutani, ne ämaqä zä äwätanä, Iqu-tänjä qäqiqi äpmeñquä iqune, nätmätqä meninquenqä kñuä indqänätanä, hiñuä äqunanä pmetatunquenqä, yänänäqñqä nemäkänä. ¹⁹ Ne iinjä itanä äpmeñque, ii nätmätqä qätanjä-täñi, hmbi-mända a yänänäqñqä äkiqätätä, ämeñä-miqä äpmeñqä-pa, ga neqä hänjä-pmeqä-pqe asä iinjä ämeñä-miqä yätqä enqä-panä iquvi. Ga Qätanjä-tänjä Iqu, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anjä yäpä iñgisa imaknmiñqä ique äpaquvätä, hiqñqä anjä pmua ique yäpä yänqisa ätimäunqä-panä iññiyi. ²⁰ Anjä hiqñqä pmua iqueä yäpä yänqisanji, Jisasi Iqu ne yätamäkqä neyätñqenqä, hiñuiqä äpaqukqe. Iqu iinjä ikqe, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäninqä ätimäukqä iutayi.

[‡] 6:17 Ipäqäkqä 22:16

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkqä iquautañä naqä äpmeñqenqä

¹ Mekisetekä iqu, anjä-himqä Salemätanjä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä hiqäva-imäkqä iquvi.* Aprähämä iqu mäkänqä äwätä, anjä-himqä huiü ämiqä naqä iquau pizqä äpäseqañi, anämqä anqumä pätqätanğa, Mekisetekä iqu, iqutä hänaqä awä-iqu äminiyi, Goti Iqu Aprähämä ique anğua pmetñqä wimäkätñqä, täaqä ätkqe. ² Ga Mekisetekä iquenji, Aprähämä iqu nätmätqä äpäsätakqä eeqänäñi, 10 iwäsäueqäwäqe, hñqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. “Suqä jänänänjä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanjä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqce, kiqä quati tiyi. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. ³ Itanğa iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä hänjä-pmeqe, äänä ipäqäkqäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne mañqce. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panjä eä, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäniqe.

⁴ Täukue! Neqä awä hiñuiqändqä Aprähämä iqu, nätmätqä äpäsämakqä anğuanäñi, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tqce hñqu äwikqenqä kñuä indqänänjä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänjä-qu äyuwä. ⁵ Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanjä hiqäva-imäkqä wäunui ämetqänjuwä iquauñqe, kukñuä-suce tiñjä ätnä äwi. “Is-raitqä iutanjä hueqä-himqä huizi, qu quwqä

* 7:1 Ipäqäkqä 14:17-20

nätmatqe, 10 iwäsäueqäupiysi, hñqu Lipai iquau vqänqe.”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunḡuka epu, ga iqua Aprähamä iqueqä ymeqä-qua etanḡqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänä. ⁶ Inäqe Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanä-qu maetqe, iqu Aprähamä iqueqä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämetä, Goti Iqu ique anḡuä pmetnqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähamä iqueni, “Nyi anḡuä kimäkmiqe qä” ätuätä guä ämäsäuekqä iunñ, qäyä etanḡi, Mekisetekä iqu ii itquakqe. ⁷ Ämaqä hñqu hñquenqä, Goti Iqu ique anḡuä pmetnqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämäwqätäunqä iquvi. ⁸ Ämaqä eeqänäñi, äpäkonqä iquanänñi. Inñ Israitqä iqua, quwqä nätmatqä iwäsäueqäupqä iutanä hñqu ämotautqänuwä iqua, asä e äpäkonqä iquanänñi. Mä Mekisetekä, Aprähamä iqueä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämakqä iqu, iinä ma, Goti Iqueä bukiunñ, iqu hänä yqänä äpmenä ätänä. ⁹ Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqänuwä iquaunqe, ne tiinä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprähamä iquesa, 10 iutanä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.” ¹⁰ Ii tiinä etanḡiyi. Mekisetekä iqu, Aprähamä iqutä ämiñḡiyänḡanñi, Aprähamä iquesanä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witanḡuwänḡanñi.

Hiqäva-qäyqä Hänä Iqu, yäuä iquau ämäwqätäunqenqä

---

† 7:5 A Täuqä 18:21

11 Hiñuiqänänängaŋi, hiqäva-imäkcqä wäunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätanquwä iutaŋi, Israitqä iqua kuknuä-suce Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqäva-imäkcqä wäunui, qokä-apäki mävaputäucqä jänänänä hipŋqä yätamäkcqä mävcqä yänä. Qu iuta jänänänä qäyunä hipŋqä-säpi, Goti Iqu, ‘Hiqäva-imäkcqä änyä-hänä, Aronä iqu enqä-panä maeqä, Mekisetekä iqu enqä-panä hŋqu, qänaknda timäuniceqe’, matqä iquäningä. 12 Hiqäva-imäkcqä suqä häñi, huiziqueqä aŋi meqanğa, kuknuä-suqä-pqe huätä päwqanğuti, hänä hŋqu-mända meniçe. 13 Ämaqä, Goti Iqu, “hiqäva-imäkcqä Mekisetekä iqu enqä-panä timäuniceqä” ätkqä iqu, hueqä-himqä Lipai iutaŋä-qu maetqe, huiziutaŋä-quvi. Ga hueqä-himqä iinä iquesaŋä hŋqu, hiqäva-qäyqä ttawiu ätqäukqä maetqe, oee. 14 Ne näqŋqä äŋguänänä tii äyä eäñu. Neqä Naqä Iqu, Jutä iquautanä imänğqä-qu äyuwä. Ga Mosisi iqu, ämaqä iquautanä hŋqu hiqäva-qäyqä-qu pmeniceqe, matqä ikqe.

15 Inji ‘hiqäva-imäkcqä änyä-hänä hŋqu, Mekisetekä iqu enqä-panä-qu timäuniceqä’ tqanği äwiyäunğuetanği, ne näqŋqä äŋguänänä tiinä hiatuŋquänänği. “Iqu hiqäva-qäyqä Lipai iquauŋi, ämäwqätäunqä iquvcqä.” 16 Lipai iquesaŋä hiqäva-qäyqä äpmeñuwi, ii hueqä-himqä iutaŋä iquanä hipnuwänğqä ätnä witaŋğqä iutayi. Mä Jisasi Iqu, hiqäva-qäyqä äpmeqäqe, ii hänä hea ique-ique pmeqä iqueqä yänänäqŋqä iutaŋi, Iqu ii äpmeqi. 17 Goti Iqueqä

bukä iunji, Iquenyqe, *“Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä iqu enqä-pa, pmettñiqä”*‡ ätä äqänä.

¹⁸⁻¹⁹ Kukñuä iquesani, ne näqñqä tiinä äyä equ. Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, yänänäqñqä maeqä eä, ne mävaputäuqä jänänänjä hiatuñquä yätamäkqä mäneyqä iquätñqä etanji, Goti Iqu manjitä ämaitä, hänaqä aanjä anguanänjä, kukñuä-suqä ique ämäwqätäunqä hñqu imäueqäqe. Huänqä iquesani, ne Goti Iquenyqä qäqiqi wanä.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä ätimäukqe, Iqu hinji qanyänä matimäuqä ikqe. Hiqäva-qäyqä huizi iqua, iinjä hepñqä dunqe, ämaqä hñqu, ämaqä naqä hñqueqä yoqe ätätäqeta, atäunjä miqä iminqe. ²¹ Mä Goti Iqu, Jisasi Ique hiqäva-qäyqänqä atäunjä itäqänqani, Iqueqä yoqä dutanä atäunjä yänänäqñqä ikqe. Iqueqä bukä iunji, tii ätänä.

“Naqä Iqu Iqueqä yoqä duta ätätä ätkqe. ‘Si hiqäva-qäyqä hea ique-ique pmettñiqä.’ Iqueqä kukñuä iinjä ätätqä dunji, tñänqä miqä yänqiyä.”§

²² Goti Iqu, Iqueqä yoqä dutanä atäunjä yänänäqñqä ikqetani, ne näqñqä ti eñju. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetäniqetani, kukñuä Goti Iqu änyä-hänjä ämäsäuekqe, anguanänjä eä, kukñuä yäüä iunji ämäwqätäünä.

²³ Ämaqä kuapänänjä hiqäva-qäyqä äpmeqisäpiyä iqua, äpakonäpiyä iutani, äpakänä mäpmeqä iminjuwi. ²⁴ Injäqe Jisasi

‡ 7:17 Apqä Bukä 110:4 § 7:21 Apqä Bukä 110:4

Iqu, hea ique-ique pmetäniqetäni, hiqäva-qäyqä wäunui, mäwqautämäuqä, a äpakänä äqätqa wätäniqe. ²⁵ Inji Iqu hea ique-ique iinjä äpmetä, Goti Iqu qokä-apäkä anqumä itmetnqä tääqä ätuätñqä-qae, qu Iqueä yoqeta, Goti Iquenyqä qäqiqi pätqätanquwä iunji, häñä näweqä imäkäqumuatquänä.

²⁶ Ga neñi yätamäkqä neyätñä dinqe, hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Iqu Qäqunänji. Iqu Goti Iqueqänä äpme, suqä quvqä hui mimäkqä-qu eä, suqä quvqä hui Iqutä täka mamäkqä eä, ga suqä quvqä imäkqä iunqä qäqiqi mäpmeqä, Goti Iqu Ique qäukuä haqä yätunqä ätuma äpmuatekqe. ²⁷ Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä huizi iqua, hiqäva hiunji ique-iquenji, suqä quvqä quwqe-ganä äqämbiyi, qänakñi qokä-apäkiuqe, inqa äqäka äwätqänuwi. Injaqe Jisasi Iqu suqä iinjä maeqä-que. Iqu hiqävae, hñqunä äqiyätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiñgqe.

²⁸ Auä, tiñiyi. Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, ämaqä yänänäqñqä maeqä iquauñi, hiñgi hiqäva-imäkqä iquauqä naqä pmapñqä atäunjuä itñqe. Mä kukñuä-suqä iquesa qänakñi, Goti Iqu kukñui, Iqueqä yoqä dutanä guä yänänäqñä ämäsäuetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäunjuä ikqe. Ymeqä Iqu, huiñqä äwa miqä, ne Yätamäkqä Neyqä-qu qäyunänjä eä, hea ique-ique pmetäniqe.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iquvi

¹ Kuknuä tä ätätunquä iqueqä yäni, tiinjä eä. Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä ne ämenquä Iqu, änguä, yänänäqñqä-tänä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmenqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisanä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä injisa, namnä anä naqä-qakuä iu itqäuä. Anä iqu, ämaqe mätqä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.

³ Hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäni nätmatqä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma ppnä. Iutanj neqä Hiqäva-imäkqä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmatqä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täunji, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Iinjä iutanj, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninji. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anä naqä-qakuä iu miqä, anä qäukuä yätu ämätnäñqä iqueqä wätqä enqä-pañä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anä mätätñqä itqätanğanj, Goti Iqu iquenj, *“Si qoqonä yätu äpmenänğanj, Nyi anj qäukuä yätu mätnätanği mäktquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänäni ii enqä-pa mätiyä”** ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä itqäuä. Goti Iqueqä yätamäkqä, kuknuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsäuekqe, yätamäkqä kuknuä yäuä iquesa ätimäutñqä duni ämäwqätäunä.

* **8:5** Anjumä Itmakqä 25:40

Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunuä Jisasi Iqu tänga ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquai, ämäwqätäuä.

⁷ Kuknuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä änguänänä heqä-säpi, kuknuä änyä-hänä hñqu mimäkkä iquäninji. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätangä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hñqueni, Nyi tiñä imäkmniñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäni, kuknuä änyä-hänä hñqu, mäsamniqe. ⁹ Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsquänga äpätmänga, qutä kuknuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kuknuä iñi ävausäpu qänaknä miqanğuwänga, Nyi qunqä huäqä manungangi, tuwä äwikqetani, kuknuä guä änyä-hänä ämäsämqä tqu, huiziqutäni asänänä manä’ ätqi. ¹⁰ ‘Mä iñgani, kuknuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsamniñqe, tiñiyi. Nyi Nqä suqä eeqänänä pñqe, quvaqä kñuä indqänqeu eätmä, ga Nqä kukñui, Nyi tuwanui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetanğundi, qu Nqä qokä-apäkä hipñqänäyi. ¹¹ Iwä iñgani, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñgiñqä iquatäni, qu eeqänänä Nyiñqä ae näñqä epiyä-qae, ämaqä hñqu, käyämaqä kätä-kängua hñque, “Si Naqä Iquenqä näñqä pmayä” ätuätä, mätquä da yänä. ¹² Quvaqä suqä quvqä imäkätqänuwä diñqe, qeqä ätmäkätmä, kñui anği manyiyqä yänqiyä’ ätqi.”†

† 8:12 Järämai 31:31-34

¹³ Goti Iqu kuknuä iinji ätätä, kuknuä guä änyähänjä ämäsäuekqe, ii Iqu kuknuä guä hinjuiqänä ämäsäuekqä iqu yäüä heqanji, ii imäkkqe. Nätmatqä yäüä etä, wäunjuä maeqä ii, aanqä hiätjqä itqäüä.

9

Kuknuä guä ämäsäuekqä yäüä iqueqä anjqätä, suqenqätäyi

¹ Kuknuä guä änyänännga ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqenqätä, anjä Iqueqänqä qua täu mätpnqenqätä ätnä. ² Inji namnä anjä, hiqjqä hñquaqu-tänjä hñqu ämätkuwi. Hiqjqä hinjuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäüqetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hinjuä iqi äwäminqetäni, iqi äwinä. Hiqjqä iqu, 'Goti Iqueqänänjiqä' ätminjuwi. ³ Yuä naqänänjä, hiqjqä hñquaqu imäkätjqä imasekuwä iqueuä tuwä ingisanjä hiqjqä iqueni, 'Aanjä näwinyä, Goti Iqueqänänjiqä' ätminjuwi. ⁴ Hiqjqä iqueni, suakä sisnyanjä wetjqä iwamäkkqä ttawä itä, kuknuä guä-mäsänqä ipnjä itä, iqi äwinjinyä. Iquaquinji, golqetä eeä ikuwi. Ipnjä iqueqä yäpä imnji, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkkqä zä-hutäknjä äunqqä itä, itanja hikä tepquva Goti Iqueqä kuknuä guä-mäsänqä äqjqä itä, imä imänänjä. ⁵ Itanja ipnjä iqueqä pmäukuinjqe, qu "Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäutjqä pmeqeyqä" ätminjuwi.

Pmäukuä haqeqiñi, nätmatqä (qerupqä*) hñquaquvqä ktqe, 'Goti Iqu naqänänjä eä, ga iqi äpmenä' kñuä mapqänqä ämotquanyä, qeeqä huqe ävayeyänğa, pmäukuä haqä yänji äpatqäyäninyä. Täñganji nätmatqä iinjä iquauñqe, "Ii iñji-iñjiqä" ätätmä ätqa mäwqä ymä.

⁶ Nätmatqä iinjä iqua ae äwitanğuwänğanji, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anjä iqueuä hiqñqä hiñuiqänjä iqueni, qu Goti Iquenqä wäunjuä imäkäqäsätqänjuwi. ⁷ Mä hiqñqä huizi iqueni, hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueni, kiqä-kiuänä, naqä-hñganä äpaquvätñqe. Iqu hiñgi qanyinä mäpaquvqä, nanuitanjä häñeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqñqä yasämä maeqä ipu imäkätqänjuwiñqätä, Goti Ique äväñqe. ⁸ Iwä suqä iinjä iquautanjä di, Dñä Äñguä Iqu äyä ämänätquetñqe. Namnä anjä hiñuiqänjä iqutä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanğqänğa, hänaqä Goti Iqueä anjä naqä-qakuänänjä iunqe, ätnänjä iqi äti miñqä eä. ⁹ Namnä anjä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panjä eä, ne täñğa äpmeñqueunji, näqñqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinjä iquau qänaknä imitpqä iqua, qu Goti Ique nätmatqä hñjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanjuätä, tä iketqänjuwä-qe, quwqä suqä-iwäsäuqä dñji, "Ne Goti Iqueä hiñjuä iqiñji ikikinyänjä äyä äpmeñjunä" kñuä indqämbñqä mimäkqä

---

* **9:5** Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anjä-kukñuiyi. Iqua ynaunjqä huqä-tänjä eä, Goti Iqutä äpmeñjä iquai.

danä yänä, aanqe. ¹⁰ Suqä iqua, ymisanjä äñqänğanqä, eqä äñqänğanqä, nätmatqä huitañä-huitañä isuau asnjä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmatqä huiwä iqueqä duñqänä ätätqänä. Goti Iqu suqä ii, nätmatqä eeqänäñi jänä imäkäniqänğanqä yakuä äwikqe.

Kraisi Iqu, Iqueqä häñequetä, kukñuä guä ämäsäuekqä änyä-häñi, yänänäñqä imäkkqenqä

¹¹ Mä Kraisi Iqu, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmatqä äñguänänjä ätimäutñqä iu Miqä-qu pmetñqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anjä äñguänänñi, hinuiqänä ämätnäminqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukkqe. Anjä iinjä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täuñi mamätñqä eä.

¹² Anjä ique äpaquväge, Iqu meme häñequetä, bulumäka hipkä häñequetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häñeqenä, aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjä anjä ique, naqä-hñganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutanñi Iqu neñi, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmeninñquä anğumä mbqä äneyämakqe.

¹³ Qokä-apäkä Goti Iqueä hinuä iqinñi, kiyä tmäkmbqä eäñuwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häñeque, ä bulumäka qokä häñeque, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä tä wätakä niqiyqanğa, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä iqanğuwitanñi, qokä-apäki Goti Iqueä hinuä iqinñi ikikinyänjä epu, Iqueqänänjä hepñqä iiyi. ¹⁴ Mä Kraisi Iqueä

† 9:13 A Täuqä 19:1-22

hänəqä di, iuñi ämäwqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aañqä eä, Dñä Änguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yänänäqñqetani, Iqu äpäkonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiñgqe. Ga Iqueä hänəqe, ikikinyänä inemäkqe, neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä duñi, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqiñi, ikikinyänä äyä äpmeñunä” näqñqä metuñquä inemäkänä. Iiñä dutani ne wäuñui, äpäkoñqä duñi ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqa uwquatuñquē.

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpäkonäqetani, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyähänä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäuñuä ikqä iqua, nätmätqä äñguänänä Iqueqä ymeqeu, “He näweqä mapnuwänqeqä” ätukqä ii mapnuwä diñqe, quwqä suqä quvqä, qu kukñuä Goti Iqu hiñuiqänä guä ämäsäuekqe ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu añgumä itmetñqä äpäkoñqqe.

¹⁶ Kukñuä guä ämäsäuekqä iinä iqua, tiinji. Ämaqä hñqu äpäkonätñqä itäqänğa, iqueqä nätmätqe, tqu-tqu meniñqenqä tuwanuiu ätätä äqäyekqä-payi. Tuwanuä ii qäyu timäutñqenqe, ämaqe, qu iqu ae äyä äpäkoñganği qumbunä. ¹⁷ Tuwanuä ii äqäyekqä iqu äpäkoñqqe, iqueqä kukñuä i ätätä äqäyekqe, inğa timäunä. Iqu hänä yqänä äpmeñqe, iqueqä kukñui, iqi hiñgi äwi. ¹⁸ Iwä suqä asä iinji, kukñuä guä hiñuiqä ämäsäuekqä yänänäqñqä imäkätñqä diñqe, hänəqetanä

ätimäukqe. ¹⁹ Ii tii timäutŋqeyi. Mosisi iqu kukŋuä eeqänäŋi, kukŋuä-suqä iuta qokä-apäkiu ae ätuäqetani, iqu bulumäka hipkä häŋegetä, meme häŋegetä ämeqe, ga eqä ditä imäkäqe, hisopqä äpaitä sipsipqä a häŋesqetä ämetä, äyämeqe, bukä, kukŋuä-suqä tuwanuä qänätanŋqeutä, ämaqeutä hmbunä-hmbunä pŋqä-pŋqä ikqe. ²⁰ Iqu e imäkätä, “*Kukŋuä Goti Iqu he qänaknä ipŋqä guä ämäsäuekqe, häŋeqä tä, yänänäqŋqä vätŋqeqä*”[‡] ätukqe. ²¹ Suqä asä iinji, iqu häŋeqe ämetä, namnä anä Goti Iqueqänqä ämätnänqä iutä, nätmatqä anä iu äwiŋuwä eeqänänä-pqe, pŋqä-pŋqä iqäukqe. ²² Itaŋga kukŋuä-suqä duŋi, tii ätnä äqänä. Nätmatqä aanä kuapänäŋi, Goti Iqueqä hiŋuä iqinji ikikinyänä timäutŋqe, ii häŋeqä dinäŋi qenyänji. Ga qu nanuä hui mapäsqa ipu, kiqä häŋeqä mähäwiqä iqäqe, Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqe, huätä mämamäuqä yänä.

Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqeuqä suqä quvqe, huätä ämamäukqenqä

²³ Nätmatqä namnä anä iu imäknänqqe, ii naqä-qakui qäukuä yätu imäknänqqetanä kiqä ktqe imäknä. Iwä nätmatqä iinjä iqua, Goti Iqueä hiŋuä iqinji ikikinyänä hiätŋqä diŋqe, qu nanuä häŋegenä äpŋqäyämämiŋuwi. Mä nätmatqä naqä-qakuä qäukuä yätu äwiŋqeuni, ikikinyänä hiätŋqä diŋqe, nätmatqä äŋguänäŋi, huiziu ämäwqätäunqä dutanänji. Ii Kraisi Iqueqä häŋeqeyi. ²⁴ Kraisi Iqu anji, ämaqe Goti Iqueqänqä ämätkuwä yäpä iŋgisa mäpaquvqä

[‡] 9:20 Anŋumä Itmakqä 24:8

ikqe. Anjä iqu, naqä-qakuä iquesanä ktqä iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqä anjä qäukuä yätu äpaquvätä, ga tänganji, yätamakqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme. ²⁵ Ga tiinjä-pqä inänji. Hiqäva-imäkkä naqä huizi iqua, iquauqä häneqä ma, nanuä iquautanä ämepu, hiqñqä aanä näwinyä Goti Iqueqänänjä iu, quväukuä ique-ique äma äpeminuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsquatñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqe. ²⁶ Iqu änäänä äwinyäqäsqä-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapanä mequäni. Goti Iqu qua tqe änyä imäkänqä duta, tänganqeyi. Mä hea yäpakä hiätñqä tänganji, Iqu Goti Iquenji, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä diñqe, naqä-hñganä äpkqe. ²⁷ Ämaqä eeqänänji, hñqunä äpäkonqänqe. Iwä qänakndanji, Goti Iqu kuknuä mitätñqä iu tqäuqñqe. ²⁸ Ii enqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapanänjä iuqä suqä quvqä huätä matnämäutñqe, Goti Ique naqä-hñganä äwiñgqetanji, anqumñi, suqä quvqenqä huätä matnämäutñqä ma, ämaqe qu Iquenqä hiñuä äqumbu pmetanquwä iu hñjä iqumu-atätñqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmätqä äñguä qänaknda timäuniqä diñqe, yasämä mämänätqueqä da, hiñgi qanyinä ktqä inänji. Iutanji, suqeu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iquenqä pätkätanquwä iquaunji, kiyä mamätqä ikikinyänjä miwimäkkä danä

yänä. ² Ämaqeu ikikinyänä hepqä wimäqä-säpi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänuwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yqänä ämenunä” knuä mindqänqä ipu, hiqäva anji mimäqä itqäpninji. ³⁻⁴ I etanji bulumäka qokiuqätä, meme iquauqätä häneqe, suqä quvqä huätäni, änä mämamäuqä etanqgetani, quväukuä ique-ique häneqe ämepu, hiqäva äqäyäsätqänuwä, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqeunqä knuä-iqä ävätñqä diñqeyi.

⁵ Iutani, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänqani, Goti Iqueni, tii ätukqe.

“Si qu hiqäva äqiyäpu ktappñqe, makinganji, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkeniqä. ⁶ Ga suqä, nanui watakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänji, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä tänganji, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hinuiqänänji bukä iu, Nyinqä tuwanuä äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkinqä Saqeuä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä.”*

⁸ Iqu i ätukqe, hinuiqä iqisanji, hiqäva-qäyqeunqä kuknuä-suqä iuta tii ätkqe. “Qu hiqäva äqiyäpu ktapqänqetä, nanui watakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänä-pqenqe, makinganji, yeeqä miqä yqänä isñqinyä.” ⁹ Iinä ätuäqetani, “Nyi äkinqä Saqeuä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä” ätukqe. Iqu iinä itä, suqä hinuiqändqä iqueni, huätä ämamäutä, änyä-hänä imäkätä ekqe.

* **10:7** Apqä Bukä 40:6-8

¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hñganä äwiñgqetani, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänjä heatuñquä inemäkkqe.

¹¹ Itanga hiqäva-imäkqä eeqänänjä iqua, qu hiunji ique-iqenji, Goti Iquenyqä wäunuä imäkäpu, hiqäva asiqua äqiyäpu ätqäuwa wätqätanguwä-qe, hiqäva iinjä iqua, suqä quvqe huätä mämamäuqä ipnä. ¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänjä ma, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva naqä-hñganä äqäkqetani, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ¹³ Inji hipa ämuangisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-huñqä iquaunji, Iqueqä yukä yäpä iqi pme-qanquwähñganqä hiñuä äqänä äpme. ¹⁴ Quami, Iqu tiinjä etanji äpmakqe. Iqu hiqäva kiuänänjä hñqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipñqä iwimäkätñqä iquaunji, kiyä mamätqä ikikinyänjä näweqä pmetpñqä, qäpu iwimäkkqä iutanji.

¹⁵ Kukñuä ii yänänäqñqä imäkätñqe, Dñä Äñguä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganäñi, tiinji.

¹⁶ *“Naqä Iqu tii ätqi. Inğanji, kukñuä Nyi qutä guä mäsamññqe, tiinji. Nyi Nqä suqä eeqänänji, quvaqä qeqä-quuvqä iu pñqä eätmä, ga Nqä kukñui, nyi tuwanji, quvaqä kñuä indqänñqe äqiyemqänä.”*[†]

¹⁷ Itanga anqumñi,
“Qu kukñuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänuwä diñqe, kñui anji manyiyqä yänqiyä.”[‡]

[†] 10:16 Järämai 31:33   [‡] 10:17 Järämai 31:34

18 Goti Iqu, suqä quvqenqä äwqä hanuä imäknätä, huätä ae ämamäutqe, suqä quvqä huätä mamäutnqä, hiqäva angu imäkqe, hma hetnqe.

Goti Iquenqä zä miqä, qäqiqi watunquenqä

19-20 Nyämaqäüä, yuä naqänänjä hiqnqä, 'Aanä näwinyä Goti Iqueqänänjiqä' ätminuwä dunqä qnqanä enänqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hänä-pmeqä-tänä hnqu, ne yäpä yängisa timatunque, Iqu yuä ique äpisqiyätä, änyä-hänä imäuekqe. Iqu Iqueqä hänqetä iinjä imäkqetani, ne anä hiqnqä ique yäpä yängisa peyatunque, zä miqä pemä ianä. ²¹ Itanğa ne Ämaqä Hiqäva-imäkqä Aanä Naqänänjä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämenu. ²² Iwä Goti Iqueqä hinuä iqinji, Kraisi Iqueqä hänqeqe, neyaqä qeqä-quuvqeu pnqä-pnqä neyqanqqetani, "Ne kiyä mamätquneyqä" näqnqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asnjä äqänanitanji, ikikinyänjä imäkngü. Inji huänqä änguitä, Hiqäva-imäkqä Änguä Iqutä, iinjä ae ämenqetani, ne qeqä-quuvqä imnji quanğä maeqä, aanä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqnqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenqä qäqiqi wanä. ²³ Ga Goti Iqu, kuknuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne "Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, änguä inemäkäninjä hinuä äqänanä äpmenunä" ätätanä awä ätätunquenqe, knuä hnquaqu mindqänqä, a yänänäqnqä äqätqa wanä. ²⁴ Ne quuvqä anä eqiyätunquä hnqunä-hnqunänjä

iqune, huizi iquaunqä kiinjä neŋgaŋguti, suqä äŋguänänjä iunä itqueniŋquä diŋqe, ävauqumuatnatunquä hänaqenqä qävqä yanä. ²⁵ Iinjä itaqänŋaŋi, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqenqä aquväqŋqeu ävquatämäutqänjuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqŋqä imäkŋguatunque. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi pätkätanŋi hiŋuä äqumbiyitaŋi, suqä iinjä änäänä imäkquatunque.

Neqä äneŋqä iunä, suqä quvqä imäkqa äwätunquä iutaŋä kimaŋiŋqe

²⁶ Ämaqä-qunesaŋä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kukŋuä naqä-qakuinqä näqŋqä ae ämakuwitaŋi, quwqä äwiŋqä iunä suqä quvqä imäkqa äwätqänjuwi, quwqä suqä quvqe huätä mamäutŋqe, hiqäva-imäkqe, näwi aaqä eä. ²⁷ Quŋqe, tiinjä-pqe inänji. Qu zä kiinjä ipu, kukŋuä mitqänŋa, tä aajä tnänänänä, ämaqä Goti Iqutä mäkä-huŋqä iquau tä näniqŋqeu pmepnuwänqä, hiŋuä äqämbu pmepŋqänäyi. ²⁸ Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeunji ävakupqä iqua, ämaqä hŋquaquŋä-qe, hŋquaqu-hŋquenä-qe, “Qu iinjä-iinjä imäkquwiqä” tqanŋuwänŋa, kukŋuä mitqä iqua, qunqä huäqä mäwunŋanŋqetani, qu äpäkombŋqänäyi. ²⁹ Inji he kŋui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimaŋi haŋä-iqä äkisque meniäti? Ii itqä iqu, häneqä Goti Iqueqä kukŋuä guä ämäsäuekqe, yänänäqŋqä äwikqetani, Goti Iqueqänänä hetŋqä qäyä iwimäkkqä-qe, iqu häneqä iinjä iquenqe, nätmätqä quvqä enqä-pa

imäkätä, ga Dnā Änguä, huäqä naumäkätä, Änguä Inetqueqä Iqueni, suqä aanä quvqänäni, qäsä itquetqäuä. Iinjä itqä iutani, hanä-iqä aanä naqänänjä meniqe. ³⁰ Ne näqñqä äyä ämenu. *“Quvqenqä kimani, ii wäunjuä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqpaqä iquauni, Nyi kima wimniqeqä”* § ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqñqä ämenu. *“Qokä-apäkä Iqueqänänjä iquauni, Naqä Iqu iwäsäunqiyä”** ätä äqänä. ³¹ Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqu, ämaqä hñque hanä-iqä naqänänjä vätnqä a äkiqätqe, ämaqä iinjä iqu, zä aanä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänjä äqängga uwqäpñqenqä

³² Hinuiqänänjä, he Goti Iqueqä we-huñqenqä näqñqä ämepiyänqani, qu hanä-iqä kuapänänjä hetapqanquwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänäqñqä ätqäuminjuwinqä knuä meqanqpu. ³³ Hñqani, ämaqeucä hinuä iqi ämaetqätäpu, kuknuä quvqä etäpu, äyä etquetqänjuwi. Hñqani, ämaqä hanä-iqä ii metqätanquwä iquauni, he qutä anä äyä itqänjuwi. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanquwä iquaunqe, he huäqä eunqanqi, änguä äyä itquetqänjuwi. Itanqa qu heyaqä yquayä nätmatqä qua täu metauqanquwänqani, heqä nätmatqä äñguänänjä qäukuä yätu hea ique-ique yqänä witanqenqä, näqñqä epiyä-qae, he iinjä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqänjuwi.

³⁵ Heqä suqä iinjä itqänjuwä iquaunqä knuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yänänäqñqä

---

§ 10:30 Kuknuä-suqä 32:35 * 10:30 Kuknuä-suqä 32:36

ycänä heqiyqäpñqe. Iinjä itqänuwitanä kimanji, Goti Iqu kuapänä etapäniñqe. ³⁶ Ii tiinji. He Goti Iqueqä äwiñqä dunä ipu, nätmatqä änguänänjä Iqu ätkqe mapnuwänqenqe, enyqä miqä, yänjä äqännga uwqäpñqe. ³⁷ Ii tii äqänänqä-payi.

“Äpakänä ma!† Ämaqä äpätñqä iqu, äpakä miqä äpäñqiyä. ³⁸ Nyqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, häñjä pmenqiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mändi imännga-imännga päwiqanqutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.”‡

³⁹ Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mändi imännga äpäwitä, qui imäknatunquä-qune ma, aañqe. Ne quuvqe, häñjä-pmeqä meninquä, eqiyqa uwquatunquä iquneyi.

11

Ämaqä hinuiqändqä iuqä Goti Iquenqä quuvqä heqiyqenqä

¹ Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmatqä änguänänjä Goti Iquesa meninquä hinuä äqänänä äpmeñu. Nätmatqä iinjä iqu, naqä-qakuä witanqenqä näqñqä ämenque, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunqetayi. Auä, nätmatqä ne hinuä mäqunquä enquä diñqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqñqä ämequ. ² Ämaqä hinuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iinjä eqämiñuwä iutani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänjä-quayqä” ätkqe.

† 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakukä 2:3-4

3 Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukjuä tqanqä duta ekiyinqä näqñqe, ne quuvqä eqiyätanä iuta ämetqäñu. Iwä Iqu nätmätqä ne hiñuä äqunänqñe ämetä, qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hmanji.

4 Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, äñguänänjä eä, Kenä iqueä ämäwqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutanji, Goti Iqu, nätmätqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä jänänänjä-queyqä” ätätä ämänätqueqi. Itanğa Epo iqu ae äpäkonqgä-qe, ne iqueqä quuvqä eqämiñqenqä tqanqi äwiyätunqñe, ii iqu, iqueqä manitä kukjuä yqänä änatätñqä-payi.

5 Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapäkonqä yätñqä diñqe, qäukuä yätunqä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetanji, Inokä iqueqä huiwiñqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iunji, “Goti Iqu ique änyä mitmeqänğanji, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkmiñqeqä” ätä äqänä.

6 Mä ämaqä Goti Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iquenqä qäqi ppñqä äwinyätñqä ii, qu Goti Iqu äpmeñqenqä kñuä yänänäqñqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqñqä mapñqä itqätanquwä iquauñji, Iqu kimani, äñguä väniqeqä” kñuä yänänäqñqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpñqe.

* 11:4 Ipäqäkqä 4:1-5 † 11:5 Ipäqäkqä 5:21-24

⁷ Goti Iqu Noa‡ iqueni, “Hañä-iqä naqänänjä qänğanä hinuä mäqunquä iminjä di kimenqiyä” tquanğa, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkñqä hññä pmapñqä diñqe, yimba hñqu imäkkqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutañi, qokä-apäkä qua täutañiuqä suqä quvqe, ätnänjä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiinjä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä eeqänänjä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänänjä-queqä” ätminqe.

⁸ Goti Iqu Aprähämä§ iqueni, “Si qua, ‘tqeqä’ äktätmä äktapmqä iqä dunqä, uvä” ätuätä tääqä tuätumeqanğani, Aprähämä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätñqe, änyä maqñqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äuminqe.

⁹ Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmniqeqä’ ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqeu, anä-himqä huitanänänjä-qu imänä äpmaminqe. Iqu iinjä äpmaminqe, ii iqu Goti Iquenqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itanğa iqinji, iqunä ma, Aisakä, Jekopä iquaq-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kukñuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anä ämätepu, iu yakuinä äpmaminjuwi. ¹⁰ Ii tiinjä etanqiyi. Aprähämä iqu, anä-himqä yänänäqñqä hñğanqä, Goti Iqunä imäkätñqä kñuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeninqä quuvqä eqiyätä, hinuä äqänä äpmaminqe.

¹¹ Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenqe, “Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqeu Imäkkqä-

---

‡ **11:7** Ipäqäkqä 6:13-22   § **11:8** Ipäqäkqä 12:1-4   * **11:11** Ipäqäkqä 17:9; 18:11-14

queqä” kñuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. Iinjä ikqetani, Goti Iqu iwimäkqanji, ii äwqä ekqe. ¹² Iinjä etanji, goyanä äpakonätñqä iminjä hñquesani, kaqä-kawäka kuapanä eqiyamanjuwi. Qu hiinjä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manju äwinjā-pa, a matäuqänänjä, aanä kuapanänjä hepnuwi.

¹³ Ämaqä injä ii, Goti Iquenqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpakoñjuwi. Goti Iqu qunji, nätmatqä äñguänänjä dinä vqänqä kukñuä guä ämäsauekqe, qu qua täu yqänä äpmapiyänjanji, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmatqä iinjä kinä yämä witanji hinuä äqunjuwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, “Ne qua täunji, ämaqä anä-himqä huitanä-qune eanä, yakuinä pmetunquä iquneyqä” ätukuwi. ¹⁴ Ne ämaqä kukñuä injä tqanjä äwiyaqetani, näqñqä tiinjä metunque. Qu anä näweqä pmetpnuwä iunqä kñuä indqänğa äwätqänäuä. ¹⁵ Qu quwqä qua yäuä äväma äpkuwä iunqä kñuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä anğumä uwqäpningä. ¹⁶ Ga injä ma, qu anä äñguänänjä, yäuä ique ämäwqätäutänğqä hñque meqänqä, kñuä yänänäqñqä indqänätqänäuä. Ii qäukuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anä-himqä näwinyänjä ae ämätäwiyqä etanğqetani, tiinji. Qu Iquenqe, ‘Neqä Goti Iqukiyqä’ tquä dinqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqñqä ämetqänju.

¹⁷⁻¹⁸ Goti Iqu Aprähämä† iquenji, “Tqä

† 11:17-18 Ipäqäqä 22:1-10

taqä-tawäka kuapänäni, Aisakä iquesanä heqiyämambuwiqä” ätuätä, kuknuä guä ämäsäuekqe. Inä etangi Goti Iqu Aprähamä ique yamwiqä vqanğa, Aprähamä iqu Iquenqä quuvqä eqiyätä, iqueqä ymeqä Aisakä ique hiqäva imäkmätä äwikqe. Auä, ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämuäsäuekqä iqu, iqueqä ymeqä kiqä-kiuanänjä ique hiqäva imäkmätä itä, knuä yänänäqñqä tii ämamiñqe. ¹⁹ “Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä ii, anğumä ävauqumuatätñqä Yänänäqñqä-tänjä Iquvqä.” Iwä kuknuä ktqä iutanä, “Aprähamä iqu Aisakä iqueni, äpäkonğqä duta anğumä itmakqeğä” tatunque.

²⁰ Aisakä‡ iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, iqu Jekopä iquenqätä, Iso iquenqätäni, Goti Iqu inğueqi anğua pmanyiyänqä iwimäkätñqä tääqä ätukqe.

²¹ Jekopä§ iqu-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, tiinjä ikqe. Iqu äpäkonätñqä, Josepä iqueqä ymeqä iquaquni, Goti Iqu anğuanänjä pmayänqä iwimäkätñqä tääqä ätkqe. Ga iqueqä yäkqe, yqänä esänä, qonjä äwoktäuqe, Goti Iqueqä yoqe, haqeğä ämamäukqe.*

²² Josepä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, Israitqä iquesanä kaqä-kawäka Isipä äväma ppnuwänqä ätuätä, “Nqä yänä-yawi, inğa qäsä äma uwqäpñqä” ätuätäqetani, äpäkonğqe.

²³ Mosisi‡ iqueqä känai ique änyuäqe,

---

‡ 11:20 Ipäqäkqä 27:27-29 § 11:21 Ipäqäkqä 48:1-20 * 11:21 Ipäqäkqä 47:31 † 11:22 Ipäqäkqä 50:24-25 ‡ 11:23 Anğumä Itmakqä 2:2-3

iyaqu ymeqä iqueni qeqätqä äqunäsinyä, qua Isipä iu miqä naqä iqu ätkqenqä zä miqä, qanua hñquaqu-hñque zä maqñqä ämimiñiyi. Iyaqu iinjä ämimiñiyi, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäsinyä iutayi.

²⁴ Itanga Mosisi§ iqu naqä-qu ae eäqe, iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Ämaqä naqä qua iu miqä iqueqä meqiyqä ymeqä-queqä” tquä diñqe, “Oeyqä” ätkqe. ²⁵ Iqu yeeqä inqe, suqä quvqeuta hñganqä iqa mäwqä, wänqäpu iqä iunqe, “qäyä hiätñqe qä” ätätä, qu Goti Iqueqä ämaqä qui imäkmiñuwä-pa, iquenä-pqe qui imäkpnuwänqä diñqä atäunua inñqe. ²⁶ Iqu, Goti Iqu kima anñuanäñi väniqenqä hiñuä äqänä äpmeqetani, “Ämaqä Goti Iqu atäunua ikqä iqueä yoqä dunqä womba ämeqe, ii Isipätanä mbqä yquayä anä hävemnäqñqä duni ämäwqätäunä” knuä ämakqe. ²⁷ Iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, ämaqä naqä Isipä iu miqä iqueä äwqä tnäñinqä zä miqä, qua iqueni ävämakqe. Ne Goti Iqueni hiñuä mäqunquä itunquä-qe, Mosisi iqu Ique hiñuä äqunätä iminqä enqä-panä-qu yänä äqänätä iinjä iminqe. ²⁸ Enätqä ymeqä hitmqä iquau päsqä iqu, Israitqä iquau qui miwimäqä yätñqä diñqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Sipsipqä äpäsapu häñe qe, anä huä äyqä iu eeä ipiyä” ätuätä, hiunji naqä ‘Pasopauä’ äqonänqe, inñga ipäqäkqe.

²⁹ Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä

---

§ 11:24 Anñumä Itmakqä 2:11-15 * 11:28 Anñumä Itmakqä 12:21-30 † 11:29 Anñumä Itmakqä 14:21-30

eqiyäpiyâ iutani, eqä-pnä ‘hänesqäuä’ äqonänqä iqueni, qua-ye enqä-panjä iu äkäkuwi. Itanğa Isipä iqua asä iu äkenä-tpu iqanğuwänğa, eqä änyuäpätäkqe.

³⁰ Israitqä‡ iqua anjä-himqä Jerikoņi, hiunji 7 qanjä koquvqanğuwänğa, kiqä täkņi qua iqi äpäkņgqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutayi.

³¹ Leopä§ mbqä metņqä huiwä yanjä vqä ii, ämaqä hinuä tämaqä iqä iquaqi, yeeqä itmetä yätamakä äwikqetani, qokä-apäkä Goti Iqueä kukņui hņgisana iqetani, qui ana mimäkņqä danä ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqäminqä iutanänji.

³² Nyi ‘iinjqä’ ätätmä tuwanui yqänä äqäka uwqämņqäta? Nyi kukņui Giriyonä* iquenqä, Barakä† iquenqä, Samsonä‡ iquenqä, ä Jepta§ iquenqä, ηη Dewiti iquenqä, Samueli iquenqä, itanğa hinuä-tqä iquaunqä, tmqä diņqe, hea homä iqanği, änä maeqä iqi. ³³ Goti Iquenqä quuvqä heqiyqä iutani, ämaqä iquautanjä hņqua, qu ämaqä miqä kuapänänjä iuqä mäkä-iqä iquaunji, ämäwqätäuminuwi. Hņqua, suqä quvqe jänä imäkminuwi. Hņqua, nätmatqä Goti Iqu, “Etapmğänä” ätukqeunä ämaminuwi. Hņqua, laiyonqä iqua manjä mayauqä ipņqä imäkminuwi. ³⁴ Itanğa hņqua, tä hänaqä naqänänji equmuäkminuwi. Hņqua, mäkä-hunqä iquauqä hionaqeunji äwimasiyäpiyâ iuta

---

‡ **11:30** Josuwa 6:15-20 § **11:31** Josuwa 2:8-13; 6:25 * **11:32**
 Naqä-qua 6:11-8:35 † **11:32** Naqä-qua 4:6-5:31 ‡ **11:32**
 Naqä-qua 13:24-16:21 § **11:32** Naqä-qua 11:1-12:7

mapäkonqä imiñuwi. Hñqua, yänänäqñqä maeqä epiyä-qe, qänakñi yänänäqñqä ämamiñuwi. Hñqua, mäkä iqañqe, näqñqä ämamiñuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquaunji, anji upñqä ändowäkatmiñuwi. ³⁵ Ga apäkä hñqua, käyämaqä ae äpäkonäpu, anjumä hñä vauqanquwä iquau, anji itmamiñuwi.

Inäqe ämaqä hñquaunji, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, “He Goti Iquenqä tuwä äwiyqäpi, ne heñi evqatäwatatunqueqä” tquanquwänğa, qu, “Ne äpäkonätanä, qua butañi anjumä hñä ävautanä, hñä pmeqä meniñque, ii anğuanäñiqä” kñuä ämepu, himä-wiunqä iquau, “Oeyqä” ätumiñuwi. Iutanji, himä-wiunqä iqua, iquaunji änäänä äpäsqä äwäpu, pizqä äpäkmiñuwi. ³⁶ Huizi iquaunji, himä-wiunqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäpu, guä äpmuatemiñuwi. ³⁷ Huiunji, qu hikä äpäsäpu, hñquaunji, huiwi awä äqäqatäupu, ä hñquaunji, hionaqetä pizqä äpäkmiñuwi. Hñqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikämiñuwi. Qu huiwä du yätamakqenqe äwa kiñä ipu, hanä-iqä hävemnäqñqä metqätanquwänğa, suqä aanä quvqä di itquamiñuwi. ³⁸ Quwqä suqe, anğuanänjä eäqetanji, qu qua täutanji huiziquauqä ämäwqätäupiyä-qe, qu qoqonä, qua yenüä, anä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himañä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkämiñuwi.

39 Ämaqä eeqänänjä iinjä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqäminjuwitanj, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänjä-quayqä” ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyänganji, nätmätqä Goti Iqu, “Nyi qu äwimniqeqä” ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä iminjuwi. 40 Ii tiinjä etanjiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmenquä iqunenyqe, nätmätqä aanjä änguanänji, näwinyä imäkekqä iutanji, Iqu qokä-apäkä hinuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä dijqä mäwiŋganji, ne eeqänänji ikikinyänjä anä timäuqänqä äwiŋgqe.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqenqä, ämänätqueqä iquaunqä

1 Ämaqä hinuiqändqä kuapanänjä iinjä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänjä. Iinjä eänqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqe, huätä equvämäutanä, hanjä maeqä eanä, qanjä tnänjä äwätunquä-pa, suqä jänänänjä Goti Iqu ne imäkquatunquä äwiŋgqä iunqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwquatunque. 2 Ne ii imäkquatunquä dijqe, hinui Jisasi Iquenyä äqunqwa uwquatunque. Iqu neqä quuvqä eqiyätunquä iu ävauqumuatätä, ikikinyänjä timäutnqä Imäkqä Iquvi. Iqu yeeqä inqe qänaknji wimeniqä etanqenqä knuä yänänäqñqä indqänätä, womba inqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänjä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äunqqe.

Inji, tängaŋi Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuangisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä änguä imäkatuŋquä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mäwquatämäuqä ipŋqä diŋqe, Ämaqä, suqä quvqä imäkcqä iqua, quvqä kiŋjä qäyä itquaminuwä-qe, Iqu yänjä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, kŋuä heyqutŋqänänji.

⁴ He suqä quvqä ique ämawqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häneqä kuapänänji mäpäkäwiqä iqäqä änyänji. ⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqe qä” kŋuä indqänätä, kukŋuä yänjänaqŋqä emäkätä etkqenqe, hui imäukuwä mandi? Iqu heŋi,

“Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si änguä imäktŋqä, nätmatqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmatqä hiŋgiŋqe qä’ kŋuä makiyqä yätŋqe. Itanğa Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäktŋqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mäwquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiŋjä etaŋgiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, änguä imäkätŋqä ämotqueni qiyä. Ga Iqu ämaqä hŋque, Iqueqä ymeqä enqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päsaŋqiyä.”*

⁷ Haŋä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätŋqä inetquetqänä” kŋuä indqänäpu, yänjänaqŋqä tqäpŋqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqänuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkcqä hiŋuinä äqunätŋqe, äsqukä?

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12

Ymeqä iini, aanqe. ⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänäni, Jänä Iwimäkqä-qu etanqgetani, heji jänä memäkqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpninji. ⁹ He tiinjänqä-pqe knuä inä mapnqe. Apka äneemetqänuwä iqua, ne jänänä inemäkqanquwinqä yoqä naqänänä äyä ämaetqänu. Itanqgetani, Apiqu quuvqä änatapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne hänä-pmeqä metunqe. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänju inemäkpnqe, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hnqanqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamäkqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyäninä itnqä-pa, ne pqe asä iinjä nemäkätnqä inetquenä. ¹¹ Suqe, ne jänä inemäkqä iutani, hanä-iqä ämetanä, aquvänä miqä yanä. Ga qänakni, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitani, ne suqä anjä jänänänji ämetanä, äwqä hanuä-inqä pmenä.

¹² Iinjä iutani, hanä-iqä ämetqänuwita, hiqä hipa eqiyämäunqetä, yukä yäunjuä-yäunjuä injä änyäunjuwitäni, qäyä eänä, enyqä miqä, yänänäqnqä imäkmbu.† ¹³ Hänäqe, jänä imäupu upiyä.‡ Iwä yukä quvqä änyäunjuwä iqua, quannä mapäkqnqä ipu, anguä imämbnqänänjä.

Ne Jerusälemä änyä-hänjä iu timatunquenqe, yänjä qänquatuqnqe

¹⁴ He yänänäqnqe, ämaqä huizitä äwqä quvqä minqä, hanuä imbu, suqä ikikinyänjä

† 12:12 Asayä 35:3 ‡ 12:13 Quamä-pmeqä 4:26

iunä iqäpñqe. Ämaqä ikikinyänä matimäuqä enqä iqu, Naqä Iquenji hinuä mäqunquä yänä. ¹⁵ Hesanä hñqu, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hinji vqe mämeqä iqänqä, änguänä mimbu. Ga hesanä hñqu, äwqä quvqä änyätä, huizi du yätquakä vqänqe, änguänä mimbu. ¹⁶ Itanga hesanä hñqu, suqä huiwä yanä inqe, Goti Iqu änätapkqä iu miqä, quvqä iqänqe, änguänä mimbu. Angumä, hesanä hñqu, Iso iqu Goti Ique tuwä äwiyätä, qua täu-tañinqänä indqängqä-pa, indqänqänqä änguänä mimbu. Iqu ymeqä hitmqä-qu eä, kaniqueä nätmatqä iqu meqä iunji, ymisanä naqä-hñganä äñqä di, mbqä ikqe. ¹⁷ He näqnqä äyä enä. Qänakndani iqu nätmatqä ii angumä mamätä ikqe, änä mämeqä ikqe. Itani iqu nätmatqä änguänäni anji metñqenqe, knuä kuapänä äqäminqä-qe, iqueqä suqä quvqenqä knuä kunmäknqä ikqetanji, huänqä minqä ikqe.

¹⁸ He Jisasi, Iquenqä quuvqä eqiyätqänjuwä Ique ätimäuquwi, qoqonä naqä-qakuä itmaqänäpu a mipñqä hmanji. Israitqä iqua qoqonä Sänai iu ätimäukuwänggani, tä naqänänä äsätä, hea mäma naqänänä äwitä, yunuä yänänäqnqä äqunätä, iqanji äqunquwi. ¹⁹ Itanga häawä tätqätanji äwipiyyi, mä manä tqanji äwiyäpiyä iquenqe, qu zä kiinä ipu, Mosisi iquenji, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe mänenqä iqiyä-qe,” änäänä ätqua äuminjuwi. ²⁰ Qu kukñui, ämaqä-qe, hiveqä-yaqueqä-qe, qoqonä-eptängqä täu qo äuiqäqä iquenqe, hikä pizqä päsqänqä tqanga, zä ipu mämeqä ipiyitani, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe

mänenqä iqiya-qe,” ätqua äuminuwi. § 21 Qu nätmatqä iinjä äwiyäpu, ga hinuä äqunäpiyinqä zä kiinjä ipiyä iutani, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aanjä zä kiinjä itmä, yäunuä-yäunuä iqänä” ätkqe.*

22-24 He iinju matimäuqä, tiinju ätimäuquwi. He qoqonä Sayonä iutä, Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä anä-himqä Jerusälemä qäukuä yätunä ämätnänqä iutä, ätimäuquwi. Iqini, tiinjä iquau äwimequwi. Enätqä a änä matäuqänänjä aquvä äqänäpu, yeeqä itqätanguwä iquautä, Goti Iqueqä ymeqä hitmqä, quwqä yoqe, qäukuä yätu äqänänqä iuqä aquväqñqä iutä, ä Goti ämaqeu kuknuä mitqä Iquesä, ηη ämaqä Goti “Jänänänjä-quaiqä” ätätä, ikikinyänjä ae iwimäkkqä iquauqä quuvqä iquautä, ga Jisasi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä imäkkqä Iquesä, ga Jisasi Iqueqä häñeqä ne pñqä-pñqä änekqä iquesänji. Hänëqä iinjä iqueqä kuknui, äñguänänjä eä, hinuiqänä Epo iqueqä häñeqä ätminqä† iunji, ämäwqätäunä.

25 Naqä Iqu kuknuä tätqätangqe, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä danä iqänqe, hinuä äqunäpu, äñguänä mimbu. Hinuiqänänji, Iqu Israitqä iquau qoqonä Sänai iu ätuminqe, qu Iqueä kuknuä iunji, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä ikuwitanä hanä-ique, zä äwäpu, mämäwqätäuqä ikuwi. Inji Iqu qäukuä yätuta kuknuä natätqätangqe, ne tuwä äwiyquque,

§ 12:20 Ängumä Itmakqä 19:16 * 12:21 Kuknuä-suqä 9:19

† 12:22-24 Ipäqäkkqä 4:10

iquesañä hanjä-iqe, zä äwätanä mämäwqätäuqä yanqunä. ²⁶ Goti Iqu, qoqonjä Säna iu kukjuä tquanğa, quae ämenjä ikqe. Mä Iqu tänğanqe, kukjuä guä ämäsäutä, “*Anğini Nyi ämenjä naqä-hnğanä mimniñqe. Inğanı qua iquenyä mimniqä ma, qäukuä iqueni qäsä mimniqeqä*” ätkqe.‡
²⁷ Iqu “Naqä-hnğanäyä” ätkqe, tiinñqeyi. Goti Iqu iinjä imäkätäqanğanı, nätmatqä Iqu imäkätä ekqe, ämenjä ämitä huätä mamäunıqe. Mä nätmatqä ämenjä-miqä yätqe, iinä yqänä witñqä imäkänıqe.

²⁸ Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämenque, ii ämenjä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanğı ii änatapkqetanı, ne Iqueni, “Si Anğüä Iqä Iqukiyqä” tquatuñque. Iutanı, ne Iqu ämänaqutäutandı äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanğa, Ique yeeqä iwimäkatunquä diñqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatuñque.
²⁹ Ii tiinjä etanğıyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänjä äsäta, nätmatqä eeqänänjä tä änatñqä-panjä Iqueyi.§

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqenqä

¹ He hnqunä-hnqunäñi, quuvqä anä eqiyätqanuwä iquauñqe, kiinjä henğanğuti, qutä iqa uwqapñqe. ² Ga ämaqä hnqäqisanjä emequwä duñi, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä anjä iu miqe, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hnqua iinjä

‡ 12:26 Hakai 2:6 § 12:29 Kukjuä-suqä 4:24

ipiyänggañi, qu “Ämaqä du ävätmequnä” kñuä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. ³ Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeñuwä iquaunqe, he qutä anä äpmapiyâ enqä-pa ipiyâ diñqe, kñuä meqäpñqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanquwä iquaunqä-pqe, kñuä meqäpñqe. Ii he huiwi asitaninä imbu, täñä-hunqä meqenqe, näqñqä yasämä etanppiyâ.

⁴ He eeqänänñä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iqueni, haqeqä ämamäupñqe. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hinuä iqini, kiyä mamätqä, äñguänänñä witätñqä imäkqanqpu. He näqñqä äyuwä. Huiwä yanä hiñgi-hiñgi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautäñi, Goti Iqu quwqä suqenqä kukñuä ämitätä, kima väniqe. ⁵ Goti Iqu neñi, “*Nyi heñi, nätmatqä maeqä pmapñqä emäkmänqce, maevquatämäuqä ymqänä*”^{*} natqanqgetañi, he mbqänqänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätänqce, ii neqä qäyunänñi ämenjunä” kñuä ämepu, äwqä hanuä imbu pmepñqe. ⁶ Ga Goti Iqueqä kukñui yänänäqñqä nemäkqanqi,

“*Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etanqi, nyi zä miqä danä imqänä. Ämaqe, qu nyiñi, äki-äki indqueqanqpa-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä*”[†] tatanqce.

⁷ Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukñuä etminuwä iquaunqä kñuä heyquätñqe. He nätmatqä eeqänänñä, quvaqä qanä äwätqätanquwä iuta ätimäukqenqe,

^{*} 13:5 Kukñuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6

kɲuä ämepu, qu quuvqä eqämiɲuwä-pa, asä inä eqiyqäpɲqe. ⁸ Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täŋganqä, iŋga-iŋganqä huitañä makunmäkɲqä, asänänjä Iquvi. ⁹ Iinjä enqä-qae, kukɲuä huitañä-huitañä yäpaqäŋgisaɲi ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä dɲɲi ävquatämäuqä dɲɲqe, äŋguänä mimɲɲqe. Neqä qeqä-quuvqä imɲi yänänäqɲqä hiätɲqe, ymisaɲä iutaɲä ma, Goti Iqu qeqä imäŋqeuta yätamakqä hiŋgi äneyätɲqä iutanänji. Ämaqä, ymisaɲä äŋqä kukɲuä-suqä iu qänaknä itqäɲuwä iquaɲi, suqä ii yätamakqä mävvqä itɲqe.

¹⁰ Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämenque, mä hiqäva-imäkqä namnä aɲä iu itqäɲuwä iqua, ymisaɲä ttawä iquesaɲi ämepu, maɲqä ipnä.

¹¹ Hiqäva-imäkqä naqä iqua, naɲuä iutaɲä häŋqe, suqä quvqä huätä mamäutɲqe, aɲä aañä näwinyä Goti Iqueqänänjiuɲqä äma äpemiɲuwi. Inäqe, naɲuä huiwä-guwä-yänä-maɲi, ämaqä hɲqua-mända aɲä-himqä iuɲi yäpaqä mäŋgisa äma äwäpu, tä ikamiɲuwi.‡

¹² Iinjä etaŋgi Jisasi Iqu, Iqueqä häŋqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipɲqä iwimäkätɲqe, tmi-tmiqä-tqe, aɲä-himqä iuɲi yäpaqä mäŋgisa ämakqe. ¹³ Mä täŋgaɲi, ne womba iŋqä Iqu ämakqe, ne-pqä inä metɲqe, aɲä-himqä yäuä iqueni,§ äväma yäpaqä mäŋgisa äwätanä, Ique wimetuɲqe.

¹⁴ Qua täuɲi, ne aɲä-himqä äpakänä wiqe, maeqä-quneyi. Ne aɲä-

---

‡ 13:11 Hiqäva-imäkqä 16:27 § 13:13 Täqɲi, aɲä-himqä yäuä iqueni, kukɲuä-suqä yäuä iquenqä atäuɲuä eä.

himqä qänaki pätnqä iquenyqä, hinuä äqunanä äpmeñu.

¹⁵ Mä Jisasi Iquesañi, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä, Iquenyqä hiqäva qäyquatunqce. ¹⁶ He qokä-apäkiuñi, suqä äñguänänjä dinä itquepu, qu nätmätqä hnjuanqä äwa iqanqppce, yätamakqä wipnqce. Suqä iñi imäkqce, Goti Iqu hiqäva-imäkqetäñi asänänjä äqunätä, yeeqä kiinjä äwinyätñqce.

¹⁷ Heqä quuvqä heqiyqce qui imäkqänqce, heqä ämeyqä iqua wäunui, hapä mäpmeqä itqänäuä. Ga qänakñi, quwqä wäunjuä iñjä imiñuwä iquauqä quatinqce, Goti Iqueni awä tupnuwänqce. Iutanñi he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinyä iqäpnqce. Iqua hesa äwqä hanjä-iqä mämeqä, quwqä wäunui äwqä yeeqä-tänjä iqäpnqä diñqce, he iñjä imäkqäpnqce. Qu wäunui äwqä hanjä-iqä-tänjä ipqce, heñi yätamakqä meqä yänä.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqä jänänänjinä imäkatunquä änenyätñqä-qae, neqä suqä iwäsäuqä duni, “Goti Iqueuä hinuä iqini, jänänänjuneyqce” kñuä yänänäqñqä ämeñu. Inñi, he Goti Iqu yätamakqä neyätñqä tääqä tqanqpu. ¹⁹ Mä Iqu nyiñi, henyqä anqumä maqänä änändowatätñqä, tääqä tññqä kiinjä änyinñiyä.

Goti Iqu qunñi äñguä wimäkätñqä, tääqä tqenqä

²⁰ Täñganñi, Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätñqä tääqä ätuätqänjä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua

buta anġumä hänä ävauqumuatkqe. Jisasi Iqu, Iqueqä häneqe, kuknuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yänänäqñqä iwimäkätñqä äwikqetani, sipsipqä iquau Miqä Naqä-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqä äwiñqeunä qänaknä ipñqä diñqe, näwinyä äñguänänä emäkätñqä tääqä ätuätqänä. Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäunüä dutani, ne suqä Iqu äwinyätñqe, eeqänänä metunquä inemäkätñqä-pqe, inä änyingì. Ga Jisasi Kraisi Iqueni, ne yoqä naqänäñi hea ique-ique vquatuñque. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä yäpaki

²² Nqä nyämaqäüä, nyi tuwanüä wänqäpu äqiyqä-qae, kuknuä, heqä qeqä-quuvqä imñi, yänänäqñqä emäkätñqä ätqäqä täuñi, qätä äñguänä wipñqä kiñä änyingì. ²³ “Neqä neyämaqä Tìmoti iqu, guä pmamiñqä iuta ae iqtäwatukuwiqä” etqä. Iqu nyi maqänä nyimeqanġutqe, qäquye henyñqä hiñuänqä penyue. ²⁴ Heqä naqä ämeyätqäñuwä eeqänänä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänänä iquautäñi, “Nyi qunqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquau tupiyä. Ämaqä qua Italisañä äpkuwä iqua henyänqe, “Ne qunqe hui mimäuqä iqunä” ätqä. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he äñguä hiñgi emäkquätñqä änyingì.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac